

XIX. yüzyılın
ikinci yarısına
ait zümrütlü
yeşim ok atma
yüzüğü (zihgir)
(TSM, nr. 2/83)

yüzüklerin kaşları başta güzel koku olmak üzere bir miktar sıvının muhafaza edilmesine imkân vermektedir. Hz. Peygamber yüzüğünün kaşına misk koyan bir kadının kokusunu övmüştü (Nesâî, “Zînet”, 33, 76). Kirman Selçuklularının kurucusu Kavurd Bey’in idam edilmesinden sonra halkın tepki göstermesini önlemek için yüzüğündeki zehri içerek intihar ettiği duyurulmuştu. Ankara Savaşı’nda Timur’a yenilip esir düşen Yıldırım Bayezid’in yüzüğünde bulunan zehri içerek intihar ettiği rivayet edilmektedir.

İbnü’n-Nedîm, gizli ilimlerin icra şekillerinden birinin de yüzüğün üzerine birtakım semboller yazılarak gerçekleştirildiğini kaydeder (*el-Fihrist*, s. 369). Tılsımlı yüzüğün şifa verici, uğurlu ve koruyucu olduğuna inananlar vardı. Ayrıca yüzüğün çeşitli figürlerin işlendiği kaşına bakılınca kederlerin yok olacağına inananlar mevcuttu (Ebü’l-Fidâ İbn Kesîr, XI, 206). Kaşgarlı Mahmud, kaş adlı beyaz taşla kaşı yapılan bir yüzük taşıyanların susuzluktan ve yıldırım düşmesinden emin olacaklarına inanıldığını kaydeder (*Dîvânü lügâti’t-Türk Tercümesi*, III, 22, 152). Akiğin mübarek sayıldığı ve bu taşın yüzük kullanmanın fakirliği giderdiği, gümüş başta olmak üzere bazı madenlerden yapılan yüzükler takıldığında şeytanın kişiden uzaklaşacağı gibi Hz. Peygamber’e nisbet edilen, sıhhatleri tartışmalı rivayetler akik kaşlı gümüş yüzüğün ilgi görmesine yol açmıştır (İbn Hacer, X, 323; Müttakî el-Hindî, VI, 663-664).

Yüzük Türk ve Fars edebiyatlarında çeşitli mecazi anlatımlara konu olmuştur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, üzerinde padişahın isminin nakşedildiği bir yüzükle süslemesiz bir altın yüzük arasında bir tartışma düzenleyerek mensur bir münazara örneği vermiştir. Buna göre iktidarı temsil eden yüzüğün ele geçirilebilmesi için her biri yüzüğe benzeyen bir halka olan bilgi, oruç ve aşk öğelerinin bir araya gelmesi gerekir (*Fihî mâ fih*, s. 116, 217). Eski Türk edebiyatında hâle el veya parmağa takılan altın yahut gümüş yüzüktür. Fincanların altına yüzük saklayarak oynanan

yüzük oyunu Türk edebiyatında mecaza en çok konu olan hususlardandır. Bektaşî geleneğinde Hz. Peygamber’in Hz. Ali’ye hediye ettiği ileri sürülen yüzük de çeşitli menkıbelere konu teşkil etmiştir.

Türkler, İslâm öncesi dönemlerden itibaren yüzüğü nişan alâmeti olarak kullanmıştır. Türkçe’de nişanlanmak için “yüzük takmak”, nişanı bozmak için de “yüzüğü atmak” tabirleri geçer. Söz kesilirdikten sonra oğlan evinden kız evine, kurdelelerle süslenmiş bir tabla veya sepet içerisinde nişan yüzüğünün de bulunduğu bir bohçanın gönderilmesi bir Osmanlı-Türk geleneğidir. Osmanlılar’da padişah tarafından damatlığa seçilen kimsenin gelin sultan için yolladığı ağırlıklar arasında mutlaka değerli taşlarla süslenmiş bir yüzük bulunurdu. IV. Mehmed’in kızı Hatice Sultan’ın çeyizinde 4000 kuruş değerinde bir adet elmas yüzük vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü lügâti’t-Türk Tercümesi, III, 18, 22, 152; *Lisânü’l-Arab*, “ftğ”, “htm”, “hık” md.leri; Abdürrezzâk es-San’ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Beyrut 1403/1983, I, 68, 346-348; III, 279-280; V, 278; X, 393-396; XI, 74; *Müsned*, I, 138; II, 94; III, 225; Buhârî, “Libâs”, 45-57; İbn Sa’d, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 364-370; VII, 7, 13; VIII, 77; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 388; Taberî, *Târîh* (Ebü’l-Fazl), IV, 93, 282-283; VIII, 219, 232, 320, 603, 616; IX, 348; Ebü’l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, I, 230-231; V, 220; VII, 102; XXII, 168; İbnü’n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 369; Birünî, *el-Cemâhir fi mâ’rifeti’l-cevâhir*, Haydarâbâd 1355, s. 90, 215; Râvendî, *Râhatü’s-sudûr* (Ateş), I, 206; İbnü’l-Arabî, *Fuşûş* (Affî), s. 116, 173, 199, 217; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 107, 198; IX, 485; XI, 304-305; Bündârî, *Zübdetü’n-Nusra* (Burslan), s. 241; İbn Bîbî, *el-Evâmirü’l-Alâiyye: Selçuknâme* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 413; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fihî mâ fih* (trc. Ahmed Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın), İstanbul 1994, s. 116, 173, 181, 217; *Dedem Kor-kud’un Kitabı* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 36, 54-55, 106; Zehebî, *A’lâmü’n-nübela*, II, 510; III, 213, 403; V, 314, 338; VIII, 113; XV, 495; İbn Battûta, *Tuhfetü’n-nüzzâr*, I, 64-65, 267; II, 719; Ebü’l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* (nşr. Ali Abdüssâtir v.dğr.), Kahire 1408/1988, III, 331; V, 236; X, 229; XI, 12, 115, 206, 304-305; XII, 181; İbn Haldûn, *el-Mukaddime* (nşr. Abdüsselâm eş-Şeddâdî), Dârülbeyzâ 2005, II, 45-48; İbn Hacer, *Fethü’l-bârî* (Hatîb), X, 315-323; İbn İyâs, *Bedâ’i’u’z-zühür*, V, 183; Şâmî, *Sübûlül-hüdâ*, VII, 523-532; Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, VI, 663-666, 682-687; Abdî, *Sumâme* (haz. Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* içinde), İstanbul 2011, V, 537; Koray Konuk – Melih Arslan, *Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri*, Ankara 2000; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Berkyyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 191; Yıldız Akyay, *Meriçboyu, Antikçağ’da Anadolu Takıları*, İstanbul 2001, s. 228-239; M. Abdülhay el-Kettânî, *Hz. Peygam-*

ber’in Yönetimi: et-Terâtibü’l-idâriyye (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 327-331; II, 129-130, 132-134; Feridun M. Emecen, *Zamanın İskenderi, Şarkın Fâtihî: Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010, s. 301; M. Zeki Kuşoğlu, *Tılsımdan Takıya*, İstanbul 1998, s. 96-99; Muhittin Serin, “Mushaf”, *DİA*, XXXI, 252.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

□ FIKIH. Süs, alâmet, nişan olarak ve mühür, uğur, sağlık gibi gerekçelerle hem kadınlar hem erkekler tarafından kullanılan yüzük fıkıhta yapıldığı maden ve kullanılan erkek veya kadın olması gibi bazı açılardan tartışma konusu yapılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli âyetlerinde yer yüzündeki her şeyin insanlar için yaratıldığı, iyi ve temiz şeylerin helâl, kötü ve çirkin şeylerin haram kılındığı, şâriin istisnâî bir yasaklaması bulunmadığı sürece insanoğluna bahşedilen nimetlerin helâllığının asıl olduğu belirtilmiş (el-Bakara 2/29; el-Mâide 5/4-5; el-A’râf 7/32, 157; Yûnus 10/59); buna karşılık dünya malına tamah etme, dünya malı ile övünme, lüks ve israfa kaçma gibi davranışlar birçok âyette kınanmıştır (Âl-i İmrân 3/14; Tâhâ 20/13; et-Tekâsür 102/1-2). Bu genel hükümler dışında Kur’an’da yüzükle ilgili özel bir hüküm yer almamakla birlikte hadis kaynaklarında yüzüğe dair Hz. Peygamber’den ve sahâbeden gelen rivayetlerin hayli fazla olduğu görülür (Buhârî, “Libâs”, 45-56; Müslim, “Libâs”, 51-65; Ebû Dâvûd, “Hâtem”, 1-5; Tirmizî, “Libâs”, 13-17, 43-44; Nesâî, “Zînet”, 42-53; İbn Mâce, “Libâs”, 39-43). Resûl-i Ekrem’in devlet başkanlarına gönderdiği İslâm’a davet mektuplarında mühür gibi kullandığı altın bir yüzüğünün bulunduğu, fakat bir süre sonra sahâbeden birçok kişinin altın yüzük yaptırması üzerine bu yüzüğü çıkarıp attığı ve hutbeye çıkarak bir daha onu kullanmayacağını açıkladığı rivayet edilir. Daha sonra gümüşten bir yüzük edinerek hayatının sonuna kadar mühür olarak onu kullanmış, ardından gelen üç halife de aynı yüzüğü mühür gibi kullanmayı sürdürmüştür. Hz. Peygamber bu yüzüğü kaşı avuç içine gelecek biçimde sağ veya sol elinin serçe parmağına takardı. Mühür yetkisi bulunmayanların bu şekilde mühür yaptırmasını da yasaklamıştır (Buhârî, “Libâs”, 46, 50-52; Müslim, “Libâs”, 53-58; Ebû Dâvûd, “Hâtem”, 1, 3, 5; ayrıca bk. MÜHÜR). Hadis kaynaklarında Resûlullah’ın helâyâ girerken yüzüğünü çıkardığı (Tirmizî, “Libâs”, 16; Nesâî, “Zînet”, 53); gümüş bir yüzük taktığı, ancak insanların onu taklit edip gümüş yüzük edinmelerinden rahatsızlık duyduğu ve yüzüğü çı-

YÜZÜK

karıp attığı (Buhârî, “Libâs”, 47; Müslim, “Libâs”, 59); Habeş kralından gelen hediyeler arasındaki bir altın yüzüğe elini sürmeden onu kız torununa verdiği (İbn Mâce, “Libâs”, 40); gümüş dışında demir, bakır, tunç gibi madenlerden yapılmış yüzüklerin takılmasını müşrik âdeti sayarak çirkin gördüğü ve gümüşten yapılan yüzüğün 1 miskali geçmemesini istediği rivayetleri de vardır (Ebû Dâvûd, “İjâtem”, 4; Tirmizî, “Libâs”, 43). Diğer bir rivayette ise Hz. Peygamber’in, evlenmek isteyen fakir bir sahâbiden mehir olarak başka bir şey bulamıyorsa demirden bir yüzük getirmesini söylediği nakledilir (Buhârî, “Libâs”, 49).

Bu rivayetler ışığında konuyu değerlendiren âlimlerin çoğunluğu erkek ve kadınlar için yüzük takmayı mubah kabul etmiştir. Bunun yanında yüzük takmayı sünnet kabul edenler bulunduğu gibi Resûl-i Ekrem’in yüzüğü mühür gibi kullanmasını esas alıp mühür yetkisi olmayanların yüzük takmasını, ayrıca erkeklerin süs amacıyla yüzük takmasını mekruh sayanlar da vardır (İbn Receb, s. 21-28). Hadislerde genel olarak altından yapılmış süs eşyasını kullanmayı erkeklere yasaklayan rivayetlerin yanı sıra özel olarak altın yüzük takmanın yasaklandığını bildiren rivayetler de vardır (Müslim, “Libâs”, 3, 31, 51). Buna karşılık aşıptan altın yüzük kullanımını haram görmeyen veya Hz. Peygamber’in hediye etmiş olması sebebiyle buna ruhsat tanındığı kanaatini taşıyanların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ömer’in Suheyb’i altın yüzük taktığı için uyarması üzerine Suheyb’in, “Bunu senden daha hayırlı olan Resûlullah gördü de bir şey demedi” karşılığını verdiği (Nesâî, “Zinet”, 42), altın yüzük kullanımını yasaklayan hadisin râvisi Berâ b. Âzib’in de elindeki altın yüzüğü çıkarmasını söyleyenlere bu yüzüğü bizzat Hz. Peygamber taktığından onu çıkaramayacağını söylediği nakledilir (*Müsned*, IV, 294).

Sahâbe döneminde böyle bir görüş farklılığı bulunsa da sonraki dönem âlimleri arasında kadınların altın ve gümüş yüzük, erkeklerin ise sadece gümüş yüzük takabilecekleri şeklinde genel bir kanaat ortaya çıkmıştır. Öte yandan erkeklerin altın

yüzük takmasının haramlığı hususunda yaygın bir kabul bulunmakla birlikte bu hükmün illeti konusunda görüş birliği yoktur. Haram hükmünün taabbüdî olduğunu savunanların yanı sıra birçok âlim altının israf ve övünme vasıtası olmasını haramlığının illeti sayar. Altın ve gümüş kap kacağın genelde yasaklanması da bu görüşü desteklemektedir. Günümüzde nişan ve evlilik için takılan altın yüzüğün mubah olduğunu söyleyenler sahâbeden bazılarının altın yüzük kullandığına dair rivayetleri, ulemânın az miktarda altın ve ipeğin kullanımına izin vermesini ve evlilik için bir alâmet olmak üzere kullanılmasının süslenme amacı taşımayacağı gibi hususları delil getirirler. Altın yüzüğün erkeklere haram olmakla birlikte nişan için mubah olduğunu ileri süren Kâmil Miras, gerekçe olarak İmam Muhammed’in övünme kastı bulunmadan altın ve gümüş kapların kullanımını câiz gördüğünü, altının bollaşması sebebiyle nişan yüzüğünün gösteriş vesilesi kabul edilemeyeceğini ve nişan yüzüğü kullanmanın örfen zaruret haline geldiğini ileri sürer (*Tecrid Tercemesi*, IV, 287-289).

Demir, kurşun, bakır gibi madenlerden yapılan yüzükler konusunda ise farklı görüşler vardır. Hanefiler’de, Mâlikîler’de ve Hanbelîler’de tercih edilen görüşe göre hem kadın hem erkekler için bu tür yüzükler mekruhtur (İbn Receb, s. 41; Hattâb, I, 181; İbn Âbidîn, IX, 517). Şâfiîler’e göre demir ve kurşundan yapılmış yüzüğü takmak mubahtır; gümüş yüzük takmak ise erkekler için sünnet, kadınlar için mubahtır (Hatîb eş-Şirbînî, I, 461, 579). Akik, yakut, zümrüt gibi kıymetli taşlardan yapılan veya kaşında bu tür taşlar kullanılan yüzükler de farklı görüşler bulunmakla birlikte genelde mubah kabul edilir (İbn Âbidîn, IX, 518; Abîr bint Ali el-Müdeyfir, II, 636-640). Konuyla ilgili Hz. Peygamber’den nakledilen rivayetlerin genel perspektifine bakıldığında diğer süs eşyalarında görüldüğü gibi temel vurgunun dünya malına tamahtan, kibir, gurur, lüks ve israftan kaçındırmaya yönelik olduğu, ayrıca gayri müslimlere benzememe, kadın ve erkeğin karşı cinse benzememesi prensiplerinin dikkate alındığı görülmek-

tedir. Yüzüğün bilhassa erkekler için örfen israf sayılacak bir miktara veya değere ulaşmaması gerektiğinin özellikle belirtilmesi de bu sebeplerdir.

Yüzüklere süsleme yapılması ve yazı yazdırılması, bu çerçevede âyet, zikir cümlesi veya isim nakşedilmesi mubah kabul edilmiştir. Resim yaptırılması ilke olarak uygun sayılmamakla birlikte sahâbilerden bazılarının kaşında hayvan resmi bulunan yüzük taşmaları, bu tür resimlerin küçük olması sebebiyle canlı resmine dair yasağın sakıncalarını taşımadığı şeklinde anlaşılabilir (İbn Receb, s. 59-80). Kaynaklarda ayrıca yüzüğün sağ ele takılmasını tercih eden ve Hz. Peygamber’den gelen rivayetler gereği serçe parmağı dışındaki parmaklara yüzük takılmasını mekruh sayan görüşlere de rastlanır (bk. *a.g.e.*, s. 83-97; M. Abdülazîz Amr, s. 489-492). Bunların yanında abdest ve gusül esnasında parmaktaki yüzüğün oynatılarak altına su girmesinin sağlanmasına, sol elde ise veya üzerinde zikir ibaresi bulunuyorsa he-lâya girerken çıkarılmasına dair görüş ve tavsiyeler de burada kaydedilebilir (çeşitli fikhî konularla ilgili ayrıntılı bir inceleme için bk. İbn Receb, s. 101-145).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 294; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Riyad 1409/1989, V, 190-196; İbn Sa’d, *eş-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 364-369; III, 22, 106, 158, 165, 294, 315; IV, 133, 211; VII, 117; Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-Lâsâr*, IV, 259-266; İbn Receb, *Ahkâmü’l-ğavâtim ve mâ yete’llaku bihâ* (nşr. Abdullah el-Kâdî), Beyrut 1407/1987, s. 21-55, 59-80, 83-97, 101-145; *Tecrid Tercemesi*, IV, 287-289; Hattâb, *Mevâhibü’l-celil* (nşr. Zeke-riyyâ Umeyrât), Beyrut 1423/2003, I, 181-183; Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc* (nşr. M. Halîl Aytânî), Beyrut 1418/1997, I, 461, 579; Meclisî, *Hilyetü’l-müttakîn fi’l-âdâb ve’s-sünen ve’l-ağ-lâk* (trc. ve nşr. Halîl Rızk el-Âmilî), Beyrut 1414/1994, s. 53-74; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmecvûd), Beyrut 1415/1994, IX, 516-520; M. Abdülazîz Amr, *el-Libâs ve’z-zîne fi’s-şer’ati’l-İslâmiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 478-497; M. Abdülhakîm el-Kâdî, *el-Libâs ve’z-zîne mine’s-sünneti’l-mu-ğahhara*, Kahire 1409/1989, s. 138-171; Ali Yarıdım, *İslâm’da Altın Yüzük Kullanımı*, İstanbul 1998, s. 13-15, 22-39, 52-58; Abîr bint Ali el-Müdeyfir, *Ahkâmü’z-zîne*, Riyad 1423/2002, II, 609-631, 636-646, 673; “Tehattüm”, *Mv.F*, XI, 21-32.

İSMAİL YALÇIN